

Coğrafi İşaretli Ürün Farkındalığı ve Türk Tarım İhracatındaki Yeri

Tufan YAYLA¹

Mustafa Muhammed AKKAN²

Özet

Coğrafi işaretli ürünlerin tüketici de yarattığı olumlu düşüncenin sonucu oluşan pazar şartları üreticilerin ürettikleri ürünleri coğrafi işaret ve benzeri kalite standartlarını almaya itişmiştir. Dünya da tarım ihracatı yapan ülkelerin miktar değer ölçütünde ön plana çıkmasının en önemli nedenlerinden biri de ürüne yönelik yapılan bu tescillerdir. Öyle ki dünya tarım ihracatında Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra ikinci sırada gelen Hollanda Türkiye yüzölçümünde Konya ilinden sadece 3000 km² büyük olmasına karşın ürün tescili ve marka yaratımı sürecinde ki öncülüğüyle ön plana çıkmaktadır. Öyle ki Hollanda ithal etmiş olduğu kakao'yu bile yarattığı bu kalite imajının yardımıyla İsviçre'ye kahve ve çikolata şeklinde satabilmektedir. Bu çalışma ile ilk bölümde tarımın ülke ihracatında ki yeri işlendikten sonra dünya tarım ihracatına dair verilerle özellikle Türkiye'nin tarım ihracatında ki rakiplerinin payları sayısal olarak ortaya koyulacaktır. İkinci bölümde Türkiye'nin tarım ihracatı performansı verilerle gösterildikten sonra ürün bazlı analiz edilecek ve üçüncü bölümde coğrafi işaretli ürünlerin sayısal verileri hem dünya'dan hem de Türkiye'den verilerek bir durum tespiti yapılacak son bölümde bu bilgiler ışığında coğrafi işaretli ürünlerin Türkiye'nin ihracatına yapacağı katkılar ve yapılması gerekenler işlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarım İhracatı, Coğrafi İşaret, Türkiye, Tarımsal Kalkınma

1 Bilecik Şeyh Edebalı University, tufan.yayla@bilecik.edu.tr

2 KTO Karatay University, mustafa.muhammed.akkan@karatay.edu.tr

Giriş

Coğrafi işaretlerin temeli 1883 Paris anlaşmasına dayanmaktadır. Paris anlaşması fikri mülkiyet haklarının tescili için temel şart ve kuralları belirleyen bir anlaşmadır. 1958 yılında imzalanan Lizbon anlaşması ile menşe adların korunması ve uluslar arası tescilin ikinci maddesi ile bir ürüne ait özelliklerin bir ülkeden, bölgeden veya yöreden kaynaklandığının ispatını koruyan bir hüküm bulunmaktadır. Böylece bir ülke, bölge veya yöreye has insani veya doğal şartlardan kaynaklı özelliğe sahip olan ürünün ticari değerinin artması sonucu taklitlerinin çıkartılması önlenmektedir.

Mevcut anlaşma 1967 ve 1979 tarihinde iki kere revize edilmiş ve bugün ki halini almıştır. Bu çerçevede WIPO yani Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü kurulmuştur. Dünyada fikri mülkiyet haklarının korunması ve bu sayede yaratıcılığın teşviki amaçlanmıştır. Merkezi Cenevre’de bulunan örgüte 1883 ve 1958 tarihli anlaşmaları imzalayan ülkeler doğal üyesidir. Gelişen teknolojiye paralel yaşanan yeni icat ve buluşlar WIPO’nun her geçen gün önemini daha da arttırmaktadır.

Günümüzde özellikle pandemi süreciyle birlikte güvenilir gıdaya ulaşmak çok önemlidir. Tüketicilerin güvenilir gıdaya ulaşma isteği ülkelerin gıda ihracatına yansımaktadır. Yaşanan pandemi süreciyle birlikte bu ihtiyaç gıdanın temel hammaddesi olan tarım ihracatının da yükselmesine sebep olmuştur. Temiz ve güvenilir gıdaya ulaşma isteği pandeminin etkisiyle daha da çoğalmış ve ülkelerin tüketiciler gözünde değerlerini arttırmaya yönelik adımlar atmasını sağlamıştır. Gıda güvenliği ve kaliteyi gösteren en temel göstergeler helal belgesi, koşer belgesi, bitki sağlık sertifikası, veterinerlik sertifikası olduğu gibi coğrafi işaret, global endeks ile Avrupa Birliği’nde kullanılan PDO(Köken Adı Koruması), PGI(Coğrafi İşaret Koruması) ve TSG(Geleneksel Özellik Garantisi) olarak sıralanabilir.

Türkiye’nin sahip olduğu doğal güzellikler ve köklü tarım geçmişine bakıldığında coğrafi işaret farkındalığının özellikle gıda

güvenliği ve kalite standartlarının önem kazanmasına paralel olarak coğrafi işaret başvurusu yapılma sayısı ile tescil edilen ürün sayısının arttığı görülmektedir. Türk Patent Estitüsü tanımına göre Coğrafi işaret benzerlerinden farklılaşmış ve sahip olduğu bu farkı bunduğu töreye borçlu olan bir yöresel ürün adını ifade etmektedir. Türkiye’de üretici birliklerinin işlevsel olarak yetersiz oluşu özellikle tescilli ürünlerin ihracat pazarlamasında sahip olduğu etkinin üretici birliklerince farkına varılamaması gibi sorunlar ile meslek örgütü ya da üretici birliklerinden çok kamu kurum ve kuruluşlarının coğrafi işaret konusunda öncü oluşu esasen bir başka sorunu ortaya koymaktadır. Çünkü Avrupa Birliği Coğrafi İşaret başvurularında aranan en temel şart başvuruyu yapan kuruluşun üretici birliği olmasıdır. Avrupa’nın aksine Türkiye’de başvuruların genelinin kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılması üretim sürecinin belirlenen standartlarda yapılıp yapılmadığını tespit etmek amacıyla yapılan denetiminin şeffaflık problemini ortaya koymaktadır.

Türkiye de coğrafi işaretli ürünlerin sayısının artması ihracatını kolaylaştıracak ve tarımsal kalkınmayı destekleyecektir. Böylece üretimden vazgeçilen tarım arazileri tekrar tarıma kazandırılacaktır. Nüfusun köylerden şehirlere doğru geçtiği bu dönemde coğrafi işaretli olarak ürettiği üründen daha fazla gelir elde eden çiftçiler köyelerine geri dönecektir.

1. Türkiye’de ve Dünya’da Tarım İhracatı

Artan nüfusa paralel tarımsal üretim ihtiyacı artmaktadır. Üreticiler ve bağlı buldukları ülkeler bu ihtiyacı karşılamak için daha çok üretim yapması beklenirken günümüzde tarım arazilerinde ekim yapılan alanların terk edildiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi tarımdan elde edilen gelirlerin yapılan masraf karşısında yeterince üstün olmamasındandır.

Tablo 1. Dünya ve Türkiye Tarım İhracatı Rakamları 2015-2019 (Milyon \$)

Ülke/Yıl	2015	2016	2017	2018	2019
Dünya	1.561,6	1.579,4	1.734,9	1.597,85	1.556,02
ABD	163,1	164,3	169,8	145,08	141,68
Hollanda	95,1	98,7	106,6	101,33	108,97
Almanya	85,9	87,5	93,00	85,01	78,22
Brezilya	80	76,9	87,8	82,59	97,00
Çin	72,7	75,5	78,4	77,55	76,99
Fransa	68,9	68,2	72,4	71,42	70,05
Kanada	63,5	63,1	66,6	51,44	50,95
İspanya	49,4	52,4	57,4	56,00	56,38
Türkiye	18,39	18,00	18,64	19,28	19,73

Kaynak: TradeMap 2015-2019, <https://www.trademap.org/>

Dünyanın en çok tarım ihracatı yapan ilk sekiz ülkesi arasında Türkiye yer almamakta olup her geçen yıl tarım ihracatını arttırmaktadır. Ülkelerin yaptıkları tarım ihracatının büyüklüğünde sahip oldukları tarıma elverişli arazilerin büyüklüğü, o ülkenin nüfusu belirleyici olduğu söylenebilmektedir. Özellikle ABD, Çin ve Kanada gibi ülkeler geniş arazileri ve iklim avantajlarından ötürü yüksek miktarlarda tarım ürünü üretebilmekte ve ileri teknoloji yardımıyla raf ömrü uzun gıda ürünlerine dönüştürebilmektedir.

Yukarıdaki tablo da yer alan bir ülke var ki ona ayrı bir parantez açmak gerekir. Hollanda Konya'dan sadece 3000 km² büyük bir yer olmasına karşın Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık 6 kat fazlasını gerçekleştirebilmekte kendinden 22 kat büyük ABD'nin ardından ise ikinci sırada gelmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin tarım üretimi ve ihracatında Hollanda'yı örnek model olarak alması gerektiği açıktır. Türk ihracatçısının en büyük avantajı olarak görülen Türk Lirasının değersizliğine karşın tam konvertibl bir para birimi olan Euro'ya sahip Hollanda'nın ihracat başarısı daha da

önem kazanmaktadır. Değerli para birimine sahip olduğu halde Türkiye’den 6 kat fazla ihracatın tek sebebinin üretimdeki nicel fazlalıktan kaynaklanmadığı, Hollanda menşeli tarımsal ürünlerin gördüğü talebinde bir parçası olduğu görülmektedir. Öyle ki Hollanda bu imajını kullanarak Batı Afrika’dan ithal ettiği kakaoyu yine kendi ülkesinde işleyerek İsviçre, Belçika ve Fransa’ya ihraç etmektedir. 2019’da dünya tarım ürünleri ticaret hacmi bir önceki yıla göre %2,62 oranında daralmış olsa da Hollanda’nın yaptığı tarım ürünleri ihracatının %7,54 oranında arttığı görülmektedir.

Dünya tarım ürünleri ihracatı rakamları ve Türkiye’nin gerçekleştirmeleri görüldüğünde özellikle Hollanda’nın performansı göz önüne alındığında Türkiye’nin tarım ürünleri ihracatında iyi bir durumda olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkiye’nin bu kötü durumu düzeltmek için rekabetçi bir konumda olması gerekir. Bunun içinde markalaşma yolunda önemli bir kriter olan uluslararası geçerliliği olan standart belgelerine sahip ürünlerinin sayısı artmalı ve dünya çapındaki tüketiciler bu şekilde ürünleri temin etmeye çalışmalıdırlar.

2. Fasıllar İtibariyle Türkiye’nin Tarım Ticareti

Gümrük fasılları toplam 96 başlıktan oluşur ve ilk 24 tanesi tarım ve gıda ticaretine ilişkin fasılları ifade etmektedir.

Tablo 2. Fasıllar ve Anlamları

Fasıl Nosu	Anlamı
1	Canlı hayvanlar
2	Etler ve yenilen sakatat
3	Balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar
4	Süt ürünleri, yumurtalar, tabii bal, diğer yenilebilir hayvansal menşeli ürünler
5	Diğer hayvansal menşeli ürünler (kıl, kemik, boynuz, fildişi, mercan, bağırsak, vb.)

6	Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler, yumrular, kökler ve benzerleri, kesme çiçekler ve süs yaprakları
7	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular
8	Yenilen meyveler ve sert kabuklu meyveler
9	Kahve, çay, paraguay çayı ve baharat
10	Hububat
11	Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni
12	Yağlı tohum ve meyvalar, muhtelif tane, tohum ve meyvalar, sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem
13	Lak, sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülusalalar
14	Örölmeye elverişli bitkisel maddeler, tarifinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan bitkisel ürünler
15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar
16	Et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları
17	Şeker ve şeker mamulleri
18	Kakao ve kakao müstahzarları
19	Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları, pastacılık ürünleri
20	Sebzeler, meyvalar, sert kabuklu meyvalar ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar
21	Yenilen çeşitli gıda müstahzarları (kahve hülusalaları, çay hülusalaları, mayalar, soslar, diyet mamaları, vb.)
22	Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke
23	Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler
24	Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler

Kaynak:TUIK, <https://www.tuik.gov.tr/>

Tablo 3. Fasıllar İtibariyle Türkiye Tarım İhracatı Rakamları 2015-2021 (Milyon \$)

Fasıl Nosu	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
1	34,47	27,91	34,67	57,97	84,61	83,41	73,79
2	474,85	415,30	597,68	640,59	639,75	569,96	599,35
3	650,20	747,70	802,18	886,89	969,01	1.014,62	951,35

4	557,65	621,95	723,90	781,12	686,69	612,70	607,09
5	54,82	51,52	55,38	60,57	67,63	79,22	68,17
6	78,03	82,43	86,15	100,17	107,42	106,77	117,01
7	1.259,70	1.322,96	1.287,25	1.246,49	1.270,83	1.434,38	1.217,88
8	4.785,96	4.253,44	4.380,06	4.344,43	4.589,46	4.830,25	3.473,82
9	198,05	232,09	221,56	225,64	211,14	257,12	195,70
10	353,95	456,75	450,49	380,46	345,17	289,98	262,44
11	1.176,37	1.282,69	1.259,46	1.291,57	1.309,02	1.187,77	1.044,37
12	365,80	496,67	409,70	452,78	527,64	446,39	368,67
13	9,20	10,76	12,00	16,38	19,12	28,93	30,48
14	18,06	17,94	21,20	14,38	13,24	13,39	24,26
15	1.059,07	1.129,18	1.099,75	1.057,90	1.009,16	1.386,48	1.501,99
16	92,25	79,89	113,02	135,19	128,17	128,24	128,79
17	568,85	544,55	619,67	630,59	641,11	670,74	719,34
18	559,68	482,57	527,27	608,14	665,81	653,01	523,82
19	1.516,03	1.511,39	1.627,00	1.765,83	1.912,23	2.077,47	1.525,85
20	2.276,19	1.924,89	1.953,51	1.977,09	2.088,26	2.364,52	1.891,02
21	741,51	741,59	737,02	802,42	763,79	809,28	653,05
22	330,98	298,98	326,26	368,42	362,15	338,29	349,21
23	262,31	256,03	341,40	418,23	404,82	415,41	485,95
24	969,27	1.015,77	952,39	1.013,11	909,79	909,21	572,97
Toplam	18.393,22	18.004,94	18.638,97	19.276,38	19.725,98	20.707,54	17.386,37

Kaynak:TUİK 2015-2021, <https://www.tuik.gov.tr/> *2021 Ekim ayına kadar toplam

Türkiye'nin tarım ihracatı 2015 yılından günümüze artış göstermektedir. Türkiye'nin tarım ihracatında en rekabetçi olduğu fasıl yenilen meyveler ve sert kabuklu meyvelerin bulunduğu 8 nolu fasıldır. 8 nolu fasılda 2015 yılından 2016 yılına gelindiğinde yaşanan düşüşün temel sebebi de Rusya ile yaşanan tek taraflı ambargodur. Rusya'nın Türkiye'den aldığı yaş meyve ve sebze ithalatını durdurması ve gelen ürünlere kota uygulaması Türkiye'nin 2016 yılında ki tarım ihracatının düşmesinin temel sebebidir. 2016 yılında karşılıklı ilişkilerin düzelmesi ile birlikte Türk tarım ihracatı tekrar yükselmiştir.

Tablo 4. Fasıllar İtibariyle Türkiye Tarım İthalatı Rakamları 2015-2021(Milyon \$)

Fasıl Nosu	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
1	322,77	603,82	1.212,19	1.767,91	700,57	446,86	248,57
2	138,22	94,39	157,97	323,55	87,68	74,29	54,37
3	250,60	181,48	229,17	193,33	190,71	149,43	138,02
4	156,03	139,54	147,80	153,18	149,54	121,90	75,81
5	52,25	47,34	59,11	60,61	55,63	52,55	53,22
6	81,94	87,79	83,24	61,19	43,03	41,50	41,46
7	664,00	783,91	847,27	462,93	525,54	631,71	414,51
8	872,35	906,89	1.010,73	944,73	938,45	904,04	695,36
9	232,94	237,68	357,05	290,20	333,45	343,75	259,50
10	1.774,53	1.412,65	1.979,04	2.309,50	3.522,62	3.281,10	2.744,48
11	109,09	126,76	143,41	126,45	110,57	131,69	129,79
12	2.021,30	1.848,59	1.946,46	1.966,34	2.111,19	2.383,44	2.091,94
13	40,81	43,14	44,70	53,72	50,84	60,00	59,99
14	13,18	11,10	13,91	9,94	10,18	13,95	11,65
15	1.770,48	1.673,46	1.512,05	1.215,60	1.241,60	1.636,12	1.731,52
16	22,27	14,39	9,56	7,58	10,24	16,14	8,69
17	181,23	264,04	249,66	212,49	187,59	234,85	98,85
18	615,18	573,86	603,76	539,89	627,71	708,98	604,52
19	237,85	219,16	230,43	239,00	219,13	211,42	196,49
20	195,85	129,58	128,52	115,68	149,16	149,14	111,02
21	618,11	622,29	684,95	691,66	629,26	724,38	613,43
22	366,30	306,78	335,80	332,29	338,82	466,50	355,30
23	1.219,21	1.430,17	1.733,17	1.597,92	1.703,85	1.766,51	1.384,26
24	790,38	763,05	687,78	738,50	749,94	665,26	470,01
Toplam	12.747	12.522	14.408	14.414	14.687	15.215	12.593

Kaynak:TUİK 2015-2021, <https://www.tuik.gov.tr/> *2021 Ekim ayına kadar toplam

Türkiye'nin tarım ithalatı 2015 yılından günümüze artış göstermektedir. Türkiye'nin en çok ithal ettiği fasıl hububattır. 1 nolu fasıl olan canlı hayvan ithalatının 2017 ve 2018 de dramatik bir şekilde yükselmesinin temel sebebi angus diye tabir edilen büyükbaş hayvan ırkının ülke içi et ihtiyacını karşılamak amacıyla yurtdışından canlı olarak ithalatından kaynaklanmaktadır.

Tablo 5. Türkiye Tarım Toplam İhracatı, İthalatı ve Dengesi 2015-2021(Milyon \$)

İşlem/Yıl	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
İhracat	18.393	18.004	18.638	19.276	19.725	20.707	17.386
İthalat	12.747	12.522	14.408	14.414	14.687	15.215	12.593
Denge	5.646	5.482	4.230	4.862	5.038	5.492	4.793

Kaynak:TUIK 2015-2021, <https://www.tuik.gov.tr/> *2021 Ekim ayına kadar toplam

Türkiye'nin dünya ile yaptığı tarım ticareti incelendiğinde ihracata paralel ithalatına arttığı görülmektedir. 2019 Aralık ayında tüm dünyada başlayan pandemiden sonra Türkiye'nin tarım net gelirlerinin arttığı ve dengenin Türkiye lehine geliştiği görülmektedir. TUIK verilerine göre her ne kadar net gelirleri artıyor olsa da yükselen ithalat ve dünya tarım ticaretinde istenilen yerde olmayışı Türkiye'nin tarım alanlarını verimli kullanmayı sağlaması gerektiğini ve ürünün kalitesini ön plana çıkartan ihracat pazarlama kullanması gerektiği açıktır. Bu yüzden de tüketiciye güven veren ürünlerin fazlaşması gerekmektedir.

3. Türkiye'de ve Dünya'da Coğrafi İşaret

Coğrafi işaret bilindiği gibi farklılaşan ürünün bulunduğu bölge, yöre veya ülke adını alarak aidiyet kazanmasıdır. Bu farklılaşma ürünün yetiştiği bölgenin coğrafi şartlarından, iklim yapısından, toprak yapısından, üretim tekniğinden, hasat tekniğinden, saklama/depolama koşullarından kaynaklanabilmekte ve coğrafi işaret ile bu durum tescillenmektedir.

Türkiye’de coğrafi işaret mahreç ve menşee olarak iki başlıkta uygulanmaktadır. Tarım ürünleri için menşee el işi ürünler için mahreç tanımlanmıştır. Avrupa Birliği’nde ise coğrafi işaret üç farklı kategoride verilmektedir. PDO(Köken Adı Koruması), PGI(Coğrafi İşaret Koruması) ve TSG(Geleneksel Özellik Garantisi)’dir(Yucita, 2021). Avrupa Birliği’nde Türkiye’deki uygulamadan farklı tek belge TSG’dir. Avrupa Birliği TSG’yi coğrafi işaret olma yolunda ilerleyen esasen Türkiye’de ki karşılığı yöresel ürün denilebilecek ürünleri tanımlamak için kullanmaktadır.

Tablo 6. Türkiye’de Tescil ve Başvuru Sayıları

İşlem/Yıl	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Başvuru	52	39	93	242	228	202	477
Tescil	6	8	13	111	87	70	164

Kaynak:Türk Patent 2014-2020, <https://www.turkpatent.gov.tr/>

1996 yılında başlayan coğrafi işaret başvuruları 2017 yılına kadar iki haneli rakamlarda yapılmakta iken tüketici tercihlerinde yaşanan değişikliklere paralel dünyada ve Türkiye’de coğrafi işaretin öneminin artmasını sağlamış ve 2017 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık üç kat başvuru Türk Patent Enstitüsüne yapılmıştır. 2017 yılıyla birlikte başvuru sayısı iki yüzün altına düşmemiş ve pandemiye rağmen 2020 yılında başvuru sayısı 477 olarak gerçekleşmiştir.

WIPO’nun verilerine göre verileri paylaşan 54 ülkenin 2019 yılsonu itibariyle toplam tescil sayısı 52.068’dir. Dünya çapında coğrafi işaretin kayıt bürosu olarak çalışan bir kurum olan WIPO’da en çok tescili kayıt ettiren ülke 7.834 ile Çin olurken onu 4.794 ile Avrupa Birliği izlemektedir. Avrupa Birliğinde ise en çok coğrafi işaret yaptıran ülkeler sırasıyla Almanya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, İtalya, Slovakya ve Fransa’dır(WIPO, 2021).

Türk Patent enstitüsünün vermiş olduğu verilere göre 2021 yılı itibariyle toplam coğrafi işaret tescil sayısı 941 ve toplam işlemlerine devam eden başvuru sayısı 729'dur (TPE, 2021). 1996'dan günümüze özellikle son dört yılda Türkiye'nin coğrafi işaretli ürünler hususunda farkındalığının yükselmesi sonucu toplam 432 coğrafi işaret tescili gerçekleşmiş. Bu rakam toplam coğrafi işaret tescillerinin neredeyse yarısına denk gelmektedir. Özellikle son dört yılda yapılan başvurular neticesinde ürüne uluslararası standart kazandırmanın ve tüketici gözünde itibar elde etmenin yolu olarak coğrafi işaretlerin öneminin anlaşıldığı söylenebilmektedir. Tescilli ürünlerden 360 adeti menşe şeklinde coğrafi işaret tescili almıştır.

Avrupa Birliğince koruma altına alınan ürün sayısı sadece 7'dir. Bu ürünler Antep Baklavası, Aydın İnciri, Malatya Kayısı, Aydın Kestanesi, Milas Zeytinyağı, Bayramiç Beyazı ve Taşköprü Sarımsağı'dır. Tescilli ürünlerden altı adeti menşe bir adedi mahreç olup Avrupa Birliğince tescil bekleyen 18 ürün daha bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, 2021).

4. Sonuç

Türkiye kurulduğu 1923 yılında sanayileşmiş bir ülke değil idi. Türkiye Cumhuriyeti ekonomik kalkınma modelini sanayileşme üzerinden kurmuş olsa da yeterli kapital birikiminin olmayışından dolayı hem borçlarını ödemek için hem de sanayileşmenin finansmanı için tarım ihracatına önem verilmiştir. 1929 Büyük Buhranı sonrasında yaşanan II. Dünya Savaşı Türkiye'nin tarım ihracatıyla sanayileşmesini finanse etmesine yol açmasa da o zor zamanlarda gıda kıtlığı çekmesini engellemiştir. 1945 yılından sonra savaş bitmesine rağmen Türkiye barış dönemi sonrasında gelen soğuk savaş döneminde de sanayileşme yolunda önemli adımlar atmış olsa da tarım ülkesi olarak tanımlanmıştır.

Son yıllarda tarım maliyetlerinin artmasına karşın piyasa fiyatlarının yetersiz oluşu, verimli toprakların ilaçlı tarımın yaygınlaşması ve iklim değişikliğine bağlı su kıtlığının yaşanması, tarı-

ma yönelik teşviklerin yetersiz kalışı, tarım ürünleri ithalatında alınan gümrük vergilerinin azaltılması ile birlikte tarım ürünleri fiyatlarında ki düşüş tarım ülkesi olan Türkiye’de çiftçilerin tarımdan vazgeçmesine yol açmıştır. Tarım Bakanlığı verilerine göre nadasa bırakılan ya da ekimden vazgeçilen arazi miktarı her geçen yıl artmaktadır. Bunun bir sonucu olarak köylerden şehre göç artmış ve köylerde özellikle genç nüfus azalmıştır. İşte bu nokta da tarımsal ürünlerin değerlerinin artması yani köylülerin tarımdan para kazanır hale gelmeleri ve sürekliliği büyük önem kazanmaktadır.

Coğrafi işaretli ürünlerin değerinin tescilli olmayan ürünlerden daha değerli oluşu tüketicinin gözünde ki itibarını da ortaya koyması açısından önemlidir. Dolayısıyla tescilli ürün sayısının her geçen yıl daha çok olması Avrupa birliği tescilli olan yada global endekse kayıtlı olan ürün sayısının artması Türkiye menşeli ürünlerin piyasa değerini arttıracaktır. Piyasa değeri artan ürünleri üreten başta çiftçiler olmak üzere üreticiler gelirlerinin artması ile üretimden vazgeçmeyecekler ve köyler tekrar tarımsal üretimin merkezi konumuna gelecektir. Özellikle tarım ürünleri ihracatında en üstte yer alan ülkelerin aynı zamanda coğrafi işaret tescilinde de zirvede yer alması tarım ihracatında ki yerlerinin nedenini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tarım ihracatını arttırmaya çalışan Türkiye’nin de aynı yolu izleyerek önce Avrupa Birliği’nde olduğu gibi ülke çapında yöresel ürünleri tespit etmesi sonra mahrec ve menşe açısından geçmişi en az 30 yılı bulan ürünlerin coğrafi işaret tescilinin yapılması gerekmektedir.

Öncelikle Tarım Kredi Kooperatifleri gibi organize faaliyet gösteren marketlerde coğrafi işaretli ürünlerin satışı özendirilerek tüketiciyle buluşması sağlanmalıdır. İç piyasa da farkındalığın artırılmasından sonra coğrafi işaretli ürünlerin ihracatında vergi muafiyetleri ve ek teşvikler uygulanmalıdır. Ayrıca coğrafi işaretlerin tescilinde başvuru sahiplerinin çoğunun belediye, valilik, kaymakamlık gibi kamu kurum ve kuruluşlardan olması üretici

birliklerinin/kooperatiflerinin azlığı ve ürünlerin korunmasına yönelik denetimlerin yetersiz oluşu ise en önemli sorunu oluşturmaktadır. Çünkü coğrafi işaret yapan kurumun devlete bağlı olması denetimi yapacak kurumunun denetim faaliyeti üstünde bir gölge oluşturmaktadır. O yüzden coğrafi işaret tescilinde devletin ilgili kurumları(Tarım Müdürlükleri, Ziraat Odaları vb.) denetçi konumunda olmalı üretici birlikleri başvuru sahibi olmalıdır. Denetim noktasında özellikle satış yeri denetimleri arttırılmalı coğrafi işaretli olmadığı halde hileli olarak coğrafi işaretli ürünün yerine geçen ürünlerin satıcı ve üreticilerine caydırıcı cezalar uygulanmalıdır.

Türkiye'nin sahip olduğu tarımsal ürünlerin coğrafi işaret tescilinin yapılması ve ihracat pazarlarında bu özelliklerin ön plana çıkartılması Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatını arttıracak, ihracattan daha yüksek pay alan üreticiler daha yüksek gelir elde edecek ve buna bağlı olarak üreticiler daha çok üretim yapacaktır.

Kaynakça

- Dabakoğlu, M. (2020). Türkiye'de tarım sektörünün ihracat sorunları: Mardin ili örneği(Yüksek Lisans Tezi). YÖK tez merkezinden edinilmiştir(10324504).
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2021). Statistical Yearbook 2021. <https://www.fao.org/3/cb4477en/cb4477en.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Konya büyüklüğündeki Hollanda, Türkiye'nin 6 katı tarımsal ürün ihracatı yaptı. (2021, 5 Şubat). Independent Türkçe. <https://www.indyturk.com/node/311236/ekonomi%CC%87/konya-b%C3%BCy%C3%BCkl%C3%BC%4%9F%C3%BCndeki-hollanda-t%C3%BCrkiyenin-6-kat%C4%B1-tar%C4%B1msal-%C3%BCr%C3%BCn-ihracat%C4%B1-yapt%C4%B1> adresinden edinilmiştir.
- Nacak, P. (2018). Küreselleşen dünyada coğrafi işaretler(Powerpoint slayt). http://yucita.org/uploads/uluslararasıetkinlik/afyon2018/Kureselleşen_Dunyada_Cografı_Isaretler.pdf adresinden edinilmiştir.

- Pektaş, G. Ö. E., Kahraman C.& Alkan G. (2018). Türkiye’de Coğrafi İşaretler ve İhracat Pazarlaması Açısından Değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23 (39), 65-82. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/499113>
- Şeker, U. A. (2021, 17 Nisan). Türkiye’nin B’de tescilli coğrafi işareti 7’ye çıktı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyenin-abde-tescilli-co-grafi-isareti-7ye-cikti/2211895> adresinden edinilmiştir.
- Tarım-Orman Çalışanları Birliği Sendikası. (2020). Rakamlarla Tarım Sektörü 2020. https://www.tocbirsen.org.tr/uploads/documents/2020_Rakamlarla_Tar%C4%B1m_Sekt%C3%B6r%C3%B-C-min.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türk Patent Enstitüsü. (2020). Coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adları başvuru kılavuzu 2020. <https://www.turkpatent.gov.tr/TURK-PATENT/resources/temp/68EA9618-BA4A-49C8-A1B5-0DC9A-5BCDF36.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Türk Patent Enstitüsü. (2021). Tescil ve başvuru sayıları. <https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/RegistrationAndApplication> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Dış Ticaret İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Eylul-2021-37421&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- World Intellectual Property Organization. (2021). Coğrafi işaret tescil istatistikleri. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_public_941_2020-tech5.xlsx adresinden edinilmiştir.
- World Integrated Trade Solution. (2021). Dünya tarım ürünleri ticaret verileri. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/WLD/Year/2019/TradeFlow/Export/Partner/all/Product/AgrRaw> adresinden edinilmiştir.